

Συνέντευξη του Εντεταλμένου Ερευνητή του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών (ΙΙΕ/ΕΙΕ), Δρ. Κωστή Σμυρλή

10.12.2019

Κύριε Σμυρλή, εργάζεστε ως Εντεταλμένος Ερευνητής για το ΙΙΕ. Θα θέλαμε να μας μιλήσετε λίγο για τον Τομέα Βυζαντινών Ερευνών στον οποίο ανήκετε. Τι μελετάτε εδώ;

Ο Τομέας Βυζαντινών Ερευνών του ΙΙΕ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πυρήνες έρευνας του Βυζαντίου και του βυζαντινού χώρου διεθνώς. Περιλαμβάνει 17 εν ενεργεία ερευνητές καθώς και αρκετούς αφυπηρητήσαντες που παραμένουν παρόντες και οι οποίοι καταπιάνονται με ευρύτατο φάσμα θεμάτων, όπως ειδικότερα την παλαιογραφία και τη διπλωματική, τους θεσμούς και την κοινωνία, τον καθημερινό βίο και την ιστορική γεωγραφία. Μια διακριτή ενότητα του τομέα ειδικεύεται στη μελέτη των σχέσεων του Βυζαντίου με τη Δύση και της παρουσίας των Δυτικών σε πρώην βυζαντινά εδάφη μετά το 1204.

Έχετε περάσει από τον ακαδημαϊκό χώρο με τον ρόλο του Αναπληρωτή και Επίκουρου καθηγητή σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Πώς ήταν αυτή η εμπειρία;

Δίδαξα από το 2002 ως το 2006 στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου (Boğaziçi Üniversitesi) και από το 2006 ως το 2018 στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης (New York University). Το πρώτο είναι ο διάδοχος του Robert College που, παρά την εθνικοποίησή του το 1971, παρέμεινε αγγλόφωνο και διατήρησε το αμερικανικό σύστημα διδασκαλίας και διοίκησης. Είναι ένα από τα κορυφαία πανεπιστήμια της Τουρκίας και όσον αφορά το διδακτικό προσωπικό και όσον αφορά τους φοιτητές. Για μένα, ως βυζαντινολόγο, ήταν καταπληκτικό να διδάσκω στην Τουρκία και μάλιστα στην Κωνσταντινούπολη, όχι μόνο γιατί το Βυζάντιο είναι παρόν σε κάθε γωνιά της πόλης και αποτελεί αυτονόητο αντικείμενο μελέτης, αλλά και επειδή υπήρχε, και υπάρχει, ενθουσιασμός και τεράστια δίψα για μάθηση από την πλευρά των φοιτητών.

Η νεοϋορκέζικη εμπειρία μου ήταν πολύ διαφορετική από αυτή της Πόλης. Το NYU είναι επίσης κορυφαίο ίδρυμα και μάλιστα σε παγκόσμιο επίπεδο, το δε τμήμα ιστορίας του περιλαμβάνει πολλούς διάσημους ιστορικούς. Η έρευνα και άλλες επιστημονικές δραστηριότητες υποστηρίζονται με άφθονους πόρους, ενώ οι φοιτητές είναι υψηλού επιπέδου. Για μένα, ήταν μια πρόκληση να ενταχθώ σε ένα τμήμα όπου μόνο 2-3 καθηγητές ασχολούνταν με την ιστορία πριν το 1800 και να διδάξω σε φοιτητές που συνήθως δεν είχαν ακούσει ποτέ τη λέξη «Βυζάντιο». Γι' αυτόν όμως τον λόγο, ήταν και μια πολύτιμη εμπειρία, μεταξύ άλλων, γιατί εκτέθηκα σε μεθόδους και θεωρίες της νεότερης παγκόσμιας ιστορίας με τις οποίες συνήθως δεν έρχονται σε επαφή οι προνεωτερικοί ιστορικοί στην Ευρώπη. Συγχρόνως, υποχρεώθηκα να αναρωτηθώ ποια είναι η αξία της βυζαντινής ιστορίας για ανθρώπους που δεν έχουν καμιά γεωγραφική ή ιδεολογική σύνδεση με το Βυζάντιο.

Υφίσταται για εσάς το δίλημμα «έρευνα ή διδασκαλία»;

Και στα δύο πανεπιστήμια όπου δίδαξα από το 2002 μέχρι το 2018 η ερευνητική δραστηριότητα θεωρείται ως η κύρια αποστολή των καθηγητών, με τα διδακτικά και διοικητικά καθήκοντα να ακολουθούν. Ο χρόνος διδασκαλίας είναι σχετικά περιορισμένος, ενώ η έρευνα ενθαρρύνεται με εκπαιδευτικές άδειες και άλλους τρόπους. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ωστόσο, πως οι διδακτικές υποχρεώσεις περιορίζουν τον χρόνο που μπορεί κάποιος να αφιερώσει στην έρευνα.

Θεωρώ, όμως, πως είναι εξαιρετικά σημαντικό για όλους τους ερευνητές να διδάσκουν. Όχι μόνο γιατί έτσι μεταδίδουν τις γνώσεις τους και τους προβληματισμούς τους στους φοιτητές αλλά και γιατί αυτό είναι ιδιαίτερα

επωφελές για τους ίδιους, αφού η επικοινωνία τους με μη ειδικούς τους δίνει πολύτιμα ερεθίσματα, ενώ τους υποχρεώνει να σκεφτούν αν και γιατί η έρευνά τους αφορά την ευρύτερη κοινωνία.

Βρίσκεστε σε μια περίοδο προετοιμασίας ενός Θερινού Σχολείου για το 2020, που αποτελεί θεσμό για το ΕΙΕ τα τελευταία χρόνια. Μιλήστε μας λίγο για το εγχείρημα αυτό.

Μαζί με τον Ζήση Μελισσάκη (ΙΙΕ/ΕΙΕ) και τον Στρατή Παπαϊωάννου (Πανεπ. Κρήτης) οργανώνουμε για τον Ιούνιο του 2020 Θερινό Σχολείο με τίτλο: "*Greek Scripts and Byzantine Book Culture*". Αυτό αποτελεί μετεξέλιξη του Θερινού Σχολείου Greek Palaeography and Byzantine Epigraphy που είχε διοργανώσει ο Ζήσης το 2016 και 2017 στην Πάτμο. Αυτό που σχεδιάζουμε για το 2020, πέρα από την παλαιογραφία, θα δίνει έμφαση και στον πολιτισμό του βιβλίου στο Βυζάντιο.

Κλείνοντας, ποιοι είναι οι στόχοι σας σε επίπεδο έρευνας αυτής της τόσο σημαντικής περιόδου της Ιστορίας;

Η μέχρι τώρα έρευνά μου εντάσσεται σε τρεις θεματικές ενότητες: 1) Οικονομία, κοινωνία και κατοίκηση στο Βυζάντιο, 10^{ος}-15^{ος} αι., 2) Φορολογία, φορολογική διοίκηση, δημόσια οικονομικά και πολιτική οικονομία του Βυζαντίου, 11^{ος}-14^{ος} αι., 3) Τα μεσαιωνικά έγγραφα του Αγίου Όρους και η ιστορία των βυζαντινών μοναστηριών.

Θέλω στα απόμενα χρόνια να συνεχίσω να συμβάλλω στην έκδοση των αθωνικών εγγράφων στη σειρά Archives de l'Áthos (Παρίσι 1945-), της οποίας είμαι συνεκδότης. Τα εν λόγω έγγραφα αποτελούν το μεγαλύτερο και μόνο συνεκτικό σωζόμενο βυζαντινό αρχείο το οποίο έχει μοναδική αξία για την μελέτη της οικονομίας και της κατοίκησης, της κοινωνίας, της διοίκησης, αλλά ακόμα και για τη μελέτη της πολιτικής ιστορίας, των μεσαιωνικών ελληνικών και του υλικού πολιτισμού. Μόλις εκδώσαμε τον τρίτο τόμο των εγγράφων του Βατοπεδίου (*Actes de Vatopédi III, de 1377 à 1500*, Archives de l'Áthos 23, Παρίσι 2019) που μαζί τους προηγούμενους δύο τόμους αυξάνουν θεαματικά τις διαθέσιμες πηγές και, μάλιστα, για την τελευταία περίοδο του Βυζαντίου από την οποία λίγα σώζονται. Αυτή τη στιγμή βρίσκεται υπό προετοιμασία ο τόμος με τα έγγραφα της μονής Ζωγράφου, που αποτελούν ένα ακόμα πολύ αξιόλογο αρχείο.

Ένας άλλος μεγάλος ερευνητικός στόχος μου είναι η ολοκλήρωση της μονογραφίας που αφορά την πολιτική οικονομία του Βυζαντίου από τον 11^ο ως

τον 14^ο αι. με την οποία ασχολούμαι εδώ και χρόνια. Βασιζόμενο στη μελέτη του δημοσιονομικού συστήματος, το βιβλίο αυτό προτείνει μια νέα ερμηνεία της πολιτικής οργάνωσης του ύστερου Βυζαντίου, υπογραμμίζοντας τη σημασία του κράτους που είχε υποτιμηθεί στο παρελθόν. Μέσα από τον φορολογικό μηχανισμό, το κράτος καθόριζε σε πολύ μεγάλο βαθμό την κοινωνική θέση των υπηκόων αλλά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς και εξασφάλιζε τη διοίκηση της αυτοκρατορίας καθώς και την προεξάρχουσα θέση του μονάρχη.